ZEKÂT EN GÜZEL SOSYAL YARDIMLAŞMADIR

Değerli müminler,

Bugünkü sohbetimizde zekâttan sözetmek istiyorum. Allah Teâlâ Kur'-an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاۜ وَمَا تُقَدِّمُوا
لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاۜ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ.

"Namazı kılın zekâtı verin. Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önden gönderdiğiniz her iyiliği Allah katında daha iyi ve sevapça daha büyük olarak bulacaksınız. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir."[126]

"Zekât"ın sözlük anlamı; artma, çoğalma ve temizliktir. Dindeki anlamı ise, Müslüman zenginlerin seneden seneye mallarının bir bölümünü yoksullara vermeleridir.

Sözlük ve dindeki anlamı bu olan zekât, hicretin ikinci yılında farz olmuş, malî bir ibadettir. Farziyeti, kitap, sünnet ve icma' ile sabittir.

---

126 Müzzemmil, 73/20.

Zekât, İslâm'ın beş temel ibadetinden biridir. Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde zekât, namaz ile birlikte anılmış, "Namazı kılınız, zekâtı veriniz" buyurulmuştur.

İslâm'ın beş temel ibadet üzerine kurulduğunu söyleyen Peygamberimiz, zekâtın, bu temel ibadetlerin üçüncüsü olduğunu bildirmiştir.[127]

Zekât, kişinin isteğine bırakılmış bir yardım değil, yoksulun, zenginin zimmetindeki hakkı ve zenginin yerine getirmek mecburiyetinde olduğu bir görevdir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur:

وَفِى اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Onların (zenginlerin) mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır."[128]

Ayeti Kerime'de sözü edilen hak, zekât hakkıdır.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ النَّبِىَّ (ص) بَعَثَ مُعَاذًا اِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: اُدْعُهُمْ اِلَى شَهَادَةِ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنِّى رَسُولُ اللّٰهِ فَاِنْ هُمْ اَطَاعُوا لِذٰلِكَ فَأَعْلِمْهُمْ اَنَّ اللّٰهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِى كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَاِنْ هُمْ اَطَاعُوا لِذٰلِكَ فَاَعْلِمْهُمْ اَنَّ اللّٰهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِى اَمْوَالِهِمْ تُؤْخَذُ مِنْ اَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلٰى فُقَرَائِهِمْ.

İbn Abbas (ra.) tan rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamberimiz Muaz İbn Cebel'i Yemen'e vali ve hâkim olarak gönderirken ona şu talimatı vermiştir:

"Ey Muaz, Yemen halkını, önce Allah'tan başka bir tanrı olmadığına, benim de Allah'ın elçisi olduğumu bilmeye ve tanımaya davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, bu defa onlara gece ve gündüz kendilerine beş vakit

127 Buhârî, "İman", 2; Müslim, "İman", 5.
128 Zâriyât, 51/19.

namazın farz kılındığını öğret. Eğer bunu kabul ederlerse, bu defa onlara, Allah'ın kendilerine mallarından zekâtı farz kıldığını haber ver. Bu zekât, zenginlerinden alınır ve yoksullarına verilir."[129]

Zekât, en güzel sosyal yardımlaşmadır. Yüce dinimiz, sosyal yardımlaşmaya büyük önem vermiştir. Çeşitli vesileler ile zenginlerin, yoksulları görüp gözetmelerini emretmiştir. Zenginlere zekât yükümlülüğü getirmekle de bu yardımlaşmayı sistemleştirmiştir. Zengin, her yıl malının belli bir bölümünü yoksullara vermek durumundadır. Bundan daha iyi bir yardımlaşma düşünülemez.

Zekâtın pek çok yararları vardır. Bunlardan bazılarına işaret etmek yerinde olur.

a. Zekât bir temizliktir. Hem malı temizler, hem de mal sahibinin gönlünü arıtır, ahlakını yükseltir. Çünkü zekât,malın kiridir. Mal bu kirden ancak onu çıkarıp yoksula vermekle temizlenmiş olur. Bunun gibi hasislik ve cimrilik de gönülde bir Iekedir. Zekât insanın bu sevilmeyen huydan kurtulmasını ve ahlâken yükselmesini sağlar.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ

"Ey Muhammed, servet sahiplerinin mallarından zekât al; zekât, onların mallarını temizler, vicdanlarını arıtır."[130] Ayeti kerimesi zekâtın bu faydasını özet olarak bildirmektedir.

b. Zekat malı bereketlendirir ve çoğalmasını sağlar. Mallarının zekâtını verenlerin ve yoksullara yardım edenlerin mallarının arttığı bilinen bir gerçektir. Bunda sevindirilen yoksul gönlünün büyük rolü olduğunda şüphe yoktur. Zaten zekât kelimesinin sözlük anlamı da bunu göstermektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ

"Siz Allah için verirseniz, Allah onun yerine (daha iyisini) verir."[131] buyurulmuştur.

---

129 Buhârî, "Zekât", 1; Müslim, "İman", 7.
130 Tevbe, 9/103.
131 Sebe, 34/39.

Bir başka âyeti kerime de şöyledir:

فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ. وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰىۜ. وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ
وَاسْتَغْنٰى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى. وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰىۙ. وَكَذَّبَ
بِالْحُسْنٰىۙ. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰىۜ. وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُٓ اِذَا تَرَدّٰىۜ.

“Her kim malındaki Allah hakkını verir, (cimrilikten) sakınır ve (verdiğinin yerine daha iyisinin verileceğine) inanırsa, artık biz bu kimseye muhakkak vicdan rahatı verir ve ahiret mutluluğunu kolay kılarız. Kim cimrilik eder, kendini müstağni (ihtiyacı yok) sayar ve en güzel olanı da yalanlarsa (cennet nimetleri ile ihsan sahibi kişileri bekleyen sonucun daha güzel olacağı gereğine ‘yalan’ derse) biz de onu en zor olana hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiçbir fayda vermez.”[132]

Bir kudsî hadiste Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Ey kulum, sen yoksullara sadaka ver ki, ben de sana vereyim.”[133]

Peygamberimiz, malının zekâtını verenlerin mallarının artırılması için meleklerin de ona dua edeceklerini bildirmiş ve şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ اِلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلاَنِ فَيَقُولُ اَحَدُهُمَا: اَللّٰهُمَّ
اعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُولُ الْاٰخَرُ: اَللّٰهُمَّ اعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا

“Her sabah iki melek iner. Birisi, ‘Allah’ım, sadaka verenin malına bolluk ver.’ der, diğeri de, Allah’ım, sadaka vermeyenin malını yok et der.”[134]

c. Zekât, Allah’ın verdiği servete bir teşekkürdür. İnsan, küçük bir ikramını gördüğü kimseye karşılık vermek için vesile ararken, sayılamayacak kadar nimetlerine eriştiği yaratıcısına şükretmek istemez mi? Elbette ister. Kendisini yaratan ve pek çok lütuflarda bulunan Allah’a her zaman ve her vesile ile şükretmek ve hoşnutluğunu kazanmak ister. Böyle bir teşekkür, aynı zamanda o malın artmasına da sebep olur. Nitekim Allah Teâlâ:

---

132 Leyl, 92/5-11.
133 Buhârî, “Hûd sûresi Tefsiri”, 2; Müslim, “Zekât”, 11.
134 Buhârî, “Zekât”, 27; Müslim, “Zekât”, 17.

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ

“Eğer şükrederseniz elbette size (nimetimi) artırırım. Ve eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir.”[135] buyurmuştur. Demek ki, şükreden kendi yararı için şükretmiş, nankörlük eden de kendi zararı için nankörlük etmiş olur. Çünkü Allah’ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur.

Peygamberimiz, dünya malının yeşil ot gibi çekici ve tatlı olduğunu; bu maldan yetime, vatanından uzakta kalanlara ve yolda kalmışlara sadaka veren zengin Müslümanın ne hayırlı kişi olduğunu; onu haksız olarak alan, meşrû olmayan yollardan kazanan kimsenin ise, yiyip yiyip doymayan bir obur olduğunu ve bu malın, onun aleyhinde kıyamet günü şahitlik yapacağını, bildirmiştir.[136]

d. Zekât, mala olan hırsı azaltır. Her şeyin zararlı olduğu gibi,mala karşı aşırı istek de zararlıdır. Böyle haris olan kimse meşrû ve gayr-ı meşrû demeden malını çoğaltmaya çalışır. Kazandığı mal ile ne çevresindeki yoksullara yardım eder, ne de hayır kurumlarına destek olur. O sadece kazanmayı bilir ve nihayet kazandığı mal ile hiçbir iyilik yapmadan, toplum ve insanlığın hayrına olacak bir hizmette bulunmadan ömrünü tamamlamış olur. İşte böyle bir hırs içerisinde olan kimse ile ilgili olarak bakınız Peygamberimiz ne buyuruyor:

لَوْ كَانَ لِابْنِ اٰدَمَ وادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغٰى وادِيًا ثَالِثًا ولا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنَ اٰدَمَ اِلاَّ التُّرَابُ.

“Ademoğlunun iki dere dolu malı olsa bir üçüncüsünü ister. Ademoğlunun bu muhteris gönlünü topraktan başka bir şey doldurmaz. Şu kadar ki (ihtirastan nefret edip) tövbe eden kişinin tövbesini Allah kabul eder.”[137]

Peygamberimiz bu hadisi şerifle, insanlık onuruna zarar verecek şekilde mala olan aşırı isteğin zararlı olduğunu bildirmektedir. Yoksa mal kazanmak ve ihtiyaç zamanı için mal biriktirmek, övülen bir davranıştır.

135 İbrahim, 14/7.
136 Buhârî, “Zekât”, 47; Müslim, “Zekât”, 41.
137 Buhârî, “Rikak”, 10; Müslim, “Zekât”, 39.

e. Zekât, yoksulun ahlâkını olumlu şekilde etkiler. Geçim sıkıntısı çeken kimse karnını doyurmak için Allah korusun her şey yapabilir, kötü yollara düşebilir. Bunun için bizzat Peygamberimiz yoksulluktan ve yoksulluğun getireceği olumsuzluklardan Allah'a sığınmışlardır.[138] Bir hadislerinde de şöyle buyurmuşlardır:

تَعَوَّذُوا بِاللّٰهِ مِنَ الْفَقْرِ وَمِنَ الْقِلَّةِ وَمِنَ الذِّلَّةِ وَاَنْ اَظْلِمَ اَوْ اُظْلَمَ.

"Yoksulluktan darlıktan, zilletten, haksızlık yapmaktan ve haksızlığa uğramaktan Allah'a sığının."[139]

Toplumdaki servet sahipleri yoksullara yardım ellerini uzatacak, mallarının zekâtı ile onlara destek verecek olurlarsa, onları kötü yollara sürüklenmekten ve toplum için problem olmaktan kurtarmış olurlar. Esasen toplumda karnını doyuramayan yoksullar varken,varlıklı kimselerin bunlarla ilgilenmemesi nasıl düşünülebilir? Çevresinde aç insanlar varken nasıl rahat edebilir?

İşte zekât, yoksulların kötü yollara düşmelerini önler. Kötü yollara düşmüş olanları da düştükleri çukurlardan kurtarmış olur.

f. Zekât, yoksulun çalışma isteğini artırır. Çünkü almaktan çok vermek daha zevklidir. Bu zevki tatmak için yoksul, çalışmanın, alın teri dökerek kazanmanın gerektiğini anlar ve bu yola yönelir. Elbette iyi niyetle çalışana Allah Teâlâ'nın vereceğinde şüphe yoktur.

Abdullah İbn Ömer (ra.) anlatıyor: "Bir defa Peygamberimiz minberde sadaka vermekten, teaffüften (kimseden bir şey istemeyip yokluğa katlanmaktan), dilenmekten söz ediyor ve şöyle diyordu:

اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلٰى

"Veren el, alan elden daha hayırlıdır."[140]

g. Zekât, zengin ile yoksulu birbirine yaklaştırır. Böylece zengin ile yoksul arasında servet farkından doğabilecek dengesizlikleri ortadan kaldırır. Kur'an-ı Kerim'de konu ile ilgili olarak şöyle buyuruluyor:

---

138 İbn Mâce, "Dua", 13.
139 Neseî, "İstiâze", 17; İbn Mâce, "Dua",13.
140 Buhârî, "Zekât", 18; Müslim, "Zekât", 32.

كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ

"Böylece o mallar içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet olmaz."[141]

h. Zekât, Müslümanın cennete girmesine sebep olur.

Ebû Hureyre (ra.) anlatıyor:

اِنَّ اَعْرَابِيًّا اَتَى النَّبِيَّ (ص) فَقَالَ: دُلَّنِى عَلٰى عَمَلٍ اِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ: تَعْبُدُ اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ وَتُؤَدِّى الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ. قَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَا اَزِيدُ عَلٰى هٰذَا. فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ (ص): مَنْ سَرَّهُ اَنْ يَنْظُرَ اِلٰى رَجُلٍ مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ اِلٰى هٰذَا.

Bir gün Peygamberimize bir Bedevî gelerek:

–Ey Allah'ın Resûlü, bana bir ibadet tavsiye ediniz ki, ben onu yapınca cennete gireyim, dedi. Peygamberimiz:

–Allah'a ibadet edersin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, farz olan (beş vakit) namazı kılar, farz olan zekâtı verir ve Ramazan orucunu tutarsın. (Böyle yaparsan cennete gidersin), buyurdu. Bedevî:

–Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu ibadetlerden başka fazla bir ibadet yapmam, dedi ve sonra da dönüp gitti. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Kim bir cennetlik görmek isterse şu temiz simaya baksın,[142] buyurdu.

İşte bu ve daha başka yararları sebebiyle yüce dinimiz toplumdaki yoksullara ve kimsesizlere yardım için zekâtı farz kılmıştır.

Zekâtın verileceği yerleri anlatırken, görülecektir ki, zekât birinci dere-

141 Haşr, 59/7.
142 Buhârî, "Zekât", 1; Müslim, "İman", 4.

cede yoksullara verilir. Zekât vermekle yükümlü olan kimsenin, bu yoksulu arayıp bulmak görevidir. Yoksul deyince akla dilenci gelir. Halbuki her dilenen yoksul değildir. Gerçek yoksul, ihtiyaç içinde kıvrandığı halde dilenmekten ve başkalarına yüz suyu dökmekten utanan iffetli kimsedir. Allah Teâlâ buyuruyor:

لِلْفُقَرَاۤءِ الَّذ۪ينَ اُحْصِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَط۪يعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ
يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَاۤءَ مِنَ التَّعَفُّفِۚ تَعْرِفُهُمْ بِس۪يمٰيهُمْۚ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ
اِلْحَافًاۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ

“Sadakalar, Allah yolunda kendilerini vakfetmiş yoksullar içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmazlar. Durumlarını bilmeyen onları hayalarından dolayı zengin sanır. (Ey Muhammed) sen o gibileri yüzlerinden tanırsın. Onlar yüzsüzlük edip insanlardan bir şey istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.”[143]

Peygamberimiz de bu konuda şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِى يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ
وَالتَّمْرَتَانِ وَلٰكِنِ الْمِسْكِينُ الَّذِى لاَ يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلاَ يُفْطَنُ بِهِ فَيُتَصَدَّقُ
عَلَيْهِ وَلاَ يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ

“Kapı kapı dolaşıp halkın kendisine bir iki Iokma verdiği dilenci yoksul değildir. Gerçek yoksul, kendisine sadaka vermek için ihtiyacı bilinmeyen ve kendisi de halktan bir şey istemeyen iffet sahibi kimsedir.”[144]

Değerli müminler, yüce dinimiz, yoksulları ve düşkünleri koruyup gözetmeyi öğütlerken, dilenciliği hoş karşılamıyor. Bir Müslümanın kendisini bu şekilde küçük düşürmesini uygun görmüyor. Bunun içindir ki, Peygamberimiz, dilenmek isteyenlere, geçimlerini temin edecek uygun bir iş bulmalarını tavsiye etmiştir.

143 Bakara, 2/273.
144 Buhârî, “Zekât”, 53; Müslim, “Zekât”, 34.

Enes İbn Mâlik (ra.) anlatıyor: "Ensar'dan (Medîne'lilerden) bir zat Peygamberimize gelir, sadaka ister. Kalbi şefkat ve merhametle dolu olan Peygamberimiz bu zata, evinde bir şeyi olup olmadığını sorar. Adam, evinde bir çul parçası olduğunu, bunu yere serip yarısının üzerine yattığını, diğer yarısı ile de örtündüğünü, bundan başka, bir de su kabı bulunduğunu söyler. Peygamberimiz, bunları getirmesini emreder. Adam gider, bunları alıp Peygamberimize getirir ve ne yapacağını merak eder. Peygamberimiz bunları açık artırma ile satlığa çıkarır ve iki dirheme satar. Sonra da bu iki dirhemi adama verir ve bir dirhemle çocuklarına yiyecek satın almasını, kalan öbür dirhemle de bir balta satın alıp getirmesini söyler. Adam, buyurulan işleri yapar ve baltayı alır gelir. Peygamberimiz bizzat kendileri baltaya bir sap takar, adama verir ve gidip odun toplayıp çarşıya getirip satmasını ve onbeş güne kadar da ortalıklarda görünmemesini tenbihler. Adam, Peygamberimizin talimatı üzerine hareket eder, odun toplayıp çarşıya getirir ve satmaya başlar. Onbeş gün sonra Peygamberimizin yanına gelir. Bu süre içinde 10 dirhem kazandığını, bununla yiyecek ve giyecek satın alıp ihtiyaçlarını gördüğünü söyler. Bunun üzerine Peygamberimiz kendisine:

"Böyle yapmak mı daha iyi, yoksa kıyamet günü alnında dilencilik damgası ile Allah'ın huzuruna gelmek mi daha iyi"[145] buyurur.

Bu rivayette Peygamberimiz, evinde sadece bir çul parçası ile, bir su kabından başka bir şeyi olmayan kimsenin bile dilenmesini hoş karşılamamış ve bu kimseye geçimini sağlayabileceği bir iş tavsiye etmiştir.

Peygamberimiz, inanmış bir insanın dilenerek geçimini temin etmesini niçin hoş görmüyor? Çünkü insan, Allah'ın en üstün yaratığıdır, onurludur onurlu yaşamalıdır. Dilenmekte yüz suyu dökmek ve başkasına boyun eğmek vardır. Bu ise onur kırıcı bir davranıştır. Kendisine el uzattığı kimse bir şey verirse minneti altına girmiş, vermezse zilletini çekmiş olur. Bunun için Peygamberimiz:

لِاَنْ يَأْخُذَ اَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلٰى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مَنْ اَنْ يَأْتِيَ رَجُلاً فَيَسْأَلَهُ اَعْطَاهُ اَوْ مَنَعَهُ

145 Ebû Dâvud, "Zekât", 27; İbn Mâce, "Ticaret", 25.

“Sizden biriniz ipini alıp da dağa gitmesi ve odun demeti yüklenip getirerek onu satması ve Allah Teâlâ’nın bu sûretle o kimsenin yüz suyunu koruması, istediği verilse de verilmese de, halktan dilenmesinden daha hayırlıdır”[146] buyurmuş ve hiçbir şeyi olmayan kimseye seçmesi gereken yolu göstermiştir.

Hele geçineceği kadar malı olduğu halde halka el-avuç açıp dilenen kimsenin kıyamet günündeki durumu ise pek acıklıdır. Peygamberimiz buyuruyor:

مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ

“Dilenmek, her hangi birinizi o dereceye getirir ki, kıyamet gününde yüzünde et bulunmadığı halde Allah’ın huzuruna çıkarır.”[147]

Zekât Kimlere Farzdır.

Bir kimsenin zekât vermekle yükümlü olabilmesi için kendisinde ve sahip olduğu malda bir takım şartların bulunması gerekir.

A. Zekât vermekle yükümlü olan kimsede bulunması gereken şartlar şunlardır:

1. Müslüman olmak,

2. Erginlik çağına gelmiş bulunmak,

3. Akıllı olmak,

4. Hür olmak,

5. Borcu olmamak,

Buna göre müslüman olmayan, erginlik çağına gelmemiş bulunan çocuklar, akıl özürlü olanlar ve hür olmayan köleler zekât vermekle yükümlü değillerdir. Elinde nisap miktarı veya daha fazla malı olduğu halde, malı kadar veya daha çok borcu olan kimse de zekât vermekle yükümlü değildir.

146 Buhârî, “Zekât”, 50; Müslim, “Zekât”, 35.
147 Buhârî, “Zekât”, 53; Müslim, “Zekât”, 35.

Malda bulunması gereken şartlar da şunlardır:

1. Malın nisap miktarı olması,

2. Malın, gerçekten veya hükmen artıcı olması,

3. Nisap miktarı malın üzerinden bir kamerî yıl geçmiş bulunması.

Nisap, dinin koyduğu bir ölçüdür. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından başka bu kadar malı veya parası olan kimse dinen zengin sayılır ve bunların üzerinden bir yıl geçince zekât vermekle yükümlü olur. Malı veya parası nisap miktarına ulaşmamış veya nisap miktarı malı olup da üzerinden bir kamerî yıl geçmemiş olan kimse zekât vermekle yükümlü olmaz.

Elde mevcut olan malın, yılın başında nisap miktarında olması gerektiği gibi, yıl sonunda da nisap miktarında bulunması gerekir. Yıl içinde maldaki eksilmeler dikkate alınmaz. Yıl içindeki artışlar da ayrı ayrı hesap edilmez, mevcut mala eklenerek yıl sonunda hepsinin zekâtı verilir.

Yıl başında nisap miktarı olan bir mal, yıl içinde eksilerek, nisap miktarından aşağıya düşer ve yıl sonunda da nisap miktarını bulmasa, bu maldan zekât vermek gerekmez. Ne zaman nisap miktarına ulaşır ve bundan itibaren üzerinden bir yıl geçerse zekât verilmesi gerekir.

Nisap Miktarları

Altının nisabı, 80,18 gram; Gümüşün nisabı, 561 gram; paranın nisabı, altın ve gümüşün nisab tutarı; ticaret malının nisabı, altın ve gümüşün nisabı değerinde; koyun ve keçinin nisabı, 40 koyun veya keçi; sığırın nisabı, 30 sığır ve devenin nisabı, 5 deve'dir.

Temel İhtiyaçlar

Bir insanın ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin muhtaç olduğu temel ihtiyaç maddeleridir. Ev, lüzumlu ev ve giyim eşyası, binek aracı, ticaret için olmayan kitaplar, san'atkârların san'atlarını yapacakları aletler ve bir yıllık nafaka temel ihtiyaçlardır.

Altın ve gümüş dışında ticaret için olmayan zinet eşyası; inci, zümrüt ve elmas gibi süs eşyaları da zekâta tabi değildir.

Ticaret için olmayan ev, dükkan gibi gayr-ı menkullerden de zekât lazım gelmez. Ancak bunların kira ve gelirleri olarak elde edilen paralar nisabın hesaplanmasında dikkate alınır.

Zekâtı yoksula veya vekiline verirken veya da yoksula verilmek üzere ayırırken bunun zekât olduğuna niyet edilmesi gerekir. Çünkü zekât, bir ibadettir. İbadetlerde ise niyet gereklidir. Niyet kalp ile yapılır, dil ile söylenmesi gerekmez.

Zekât vermekle yükümlü olan kimse zekâtı bizzat kendisi vereceği gibi bir başkasını vekil ederek de verebilir. Her iki durumda da zekâtı verecek kişinin niyet etmesi gerekir.

Zekât Verilmesi Gereken Mallar

1. Altın. Altının nisabı az önce de ifade ettiğimiz gibi 80,18 gramdır. Bunun külçe, süs eşyası halinde olması ile kap-kaçak olarak kullanılması arasında bir fark yoktur, hepsi zekâta tabidir.

2. Gümüşün nisabı da 561 gramdır.

Ancak burada bir hususun belirtilmesinde yarar vardır. Günümüzde gümüş, altına oranla büyük değer kaybetmiştir. Altın ve gümüş nisabı belirlendiği zaman, 80,18 gram altın, 561 gram gümüşe eşit idi yani aynı değerde idiler. Ama bugün öyle değildir. Gümüş altına göre büyük ölçüde değer yitirmiştir. Bunun için para ve ticaret mallarında yoksulun yararı dikkate alınarak altın nisabı esas alınmak süretiyle zekâtın ödenmesi uygun olur. Ancak elinde nisap miktarı veya daha fazla gümüşü olan kimse, zekatını bu nisap üzerinden verir..

3. Ticaret malları da zekâta tabi mallardandır. Hangi cinsten olursa olsun, ticaret mallarının değeri altın nisabına ulaşırsa zekâtının verilmesi gerekir.

Çeşitli şirket ve guruplar tarafından çıkarılıp menkul kıymetler borsasında alınıp satılan hisse senetleri ticaret malı gibi olduğundan, bunların değerleri üzeriden zekât verilmesi gerekir.

Her hangi bir şirket kâr ve zararda ortaklığın belgesi olan hisse senetlerinin zekâtı ise;

Şirket mal alıp satmak sûretiyle ticaret yapıyorsa, böyle bir şirketin hisse senetlerine sahip olan kimse, senetlerin değeri üzerinden zekât verir.

Şirket,sanayi veya işletmecilik yapıyor ve sermayesi makina, alet ve araçlara bağlanmış ise, böyle bir kuruluşa ortak olan kimse zekâtını, elin-

deki hisse senetlerinin değeri üzerinden değil, yıllık kazancından vermesi gerekir.

4. Paralar. Elde bulunan paraların değeri altın nisabına ulaştığı takdirde zekâta tabi olur. Mevcut para tek başına nisap miktarını bulmazsa, varsa altın ve ticaret malları ile birleştirilir ve hepsinin toplamı nisap miktarını bulursa, zekâtları verilir.

5. Hayvanlar. Üretmek, süt veya yün almak maksadı ile beslenen ve yılın yarıdan fazlasını kırlarda ve otlaklarda geçiren koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştıkları takdirde zekâta tabi olurlar.

Alacakların Zekâtı

Alacaklar Üç Kısımdır.

a. Kuvvetli alacak. Ödünç olarak verilen paralar ile ticaret mallarının bedeli olan alacaklardır. Bunlar tahsil edildikleri zaman geçmiş yıllarının zekâtlarını da vermek gerekir.

b. Orta dereceli alacak. Ticaret için olmayan mal karşılığı alacaklardır. Kullanılmış elbise bedeli gibi. Bunların bedeli tahsil edildikten sonra zekâta tabi olur. Ancak bunlardan nisap miktarı ele geçmedikçe zekât vermek gerekmez.

c. Zayıf alacak. Bunlar, her hangi bir mal karşılığı olmayan alacaklardır. Miras ve vasiyet malı karşılığı gibi. Bu mallar, ele geçtiği andan itibaren nisap miktarına ulaşır ve üzerinden bir yıl geçerse zekât verilmesi gerekir.

Zekât Kimlere Verilir

Zekâtın verileceği yerlerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ
وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ.

“Zekatlar, Allah’tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslâm’a) ısındırılacak olanlara, (esirlik ve kölelikten kurtulmak isteyen) esir ve kölelere, (borcuna karşılık malı olmayan) borçlulara, Allah yolunda olanlara, (harçlıksız kalmış) yolcuya, mahsustur.”[148]

Buna göre, zekât verilecek kimseler; yoksullar, hiçbir şeyi olmayan düşkünler, borçlular, yolda kalmış olanlar, Allah yolunda olanlar (malî imkânsızlık yüzünden savaşa katılamayanlar, hac için yola çıkıp parasız kalanlar, işini gücünü bırakıp kendisini ilme verenler) dir.

Yoksullara zekât verilirken şu sırayı gözetmek daha çok sevaptır.

Fakir olan:

–Kardeşler,

–Kardeş çocukları,

–Amca, hala, dayı ve teyzeler,

–Bunların çocukları,

–Diğer mahremler,

–Komşular, meslekdaşlar,

–Zekât verecek kişinin bulunduğu köy ve şehir halkı.

Bir kimse, kendi yakınları muhtaç durumda iken,onları bırakıp başkalarına zekât verse, zekât borcundan kurtulmuş olur ama sevabına erişmiş olmaz.

Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

اَلصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِىَ عَلٰى ذِى الرَّحِمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

“Yoksula bir şey vermek sadakadır. Akrabadan olan yoksula sadaka vermenin ise iki ecri vardır birisi sadaka ecri, diğeri de akrabaları görüp gözetme sevabıdır.”[149]

---

148 Tevbe, 9/60.
149 Tirmizî, “Zekât”, 26.

Zekât Kimlere Verilmez

Zekât verilmeyen kimseler şunlardır:

–Anne-baba, büyük anne ve büyük baba,

–Çocuklar ve torunlar,

–Karı-koca birbirine,

–Zenginler,

–Müslüman olmayanlar. Müslüman olmayanlara sadaka verilirse de, zekât ancak Müslüman olan yoksullara verilir.

Değerli müminler, zekât ile ilgili kısa bir sohbet yapmış bulunuyoruz. Sohbetimizi bir âyetle tamamlayalım. Allah Teâlâ buyuruyor:

مَثَلُ الَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ
ف۪ي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍۜ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ.

"Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir. O, her şeyi bilir."[150]

150 Bakara, 2/261